

כתובת האתר של ישיבת "אשרי האיש" – ההוצאות של הרב יוסף צ. בן-פורת

www.emuna.info

שיחתו השבועית של ראש הישיבה – הרב יוסף צ. בן-פורת

העיסוק בתורה הוא בגין הנפש שהוא גם בגין הגוף! פרשת ויחי – שנת תשע"א

בתעניתא ליכול כלבא לשירותא. וכן כל ענינים שיש בין אדם לחבירו, להורותם ולהיותם בחברתם לפעמים הוא הכל חיוב שעל ידי זה מקרבים לתורה. וזה דבר חמור לשער הדרך הממוצע שלא יוסיף ושלא ימעט בצרכי גופו וצרכי גוף חבירו, ועם כל זה יעסוק בתורה, וכל כוונתו לשם שמים. וזה 'יששכר חמור גרם רובץ בין המשפטים' רק בדרך הממוצע. 'וירא מנוחה כי טוב' היינו מנוחת התורה והמצוות 'ואת הארץ' מעשה הארץ וישובם 'כי נעמה' 'לאחד ב' הדברים יחדיו ולזה ויט שכמו לסבול את כל זאת והוא דבר גדול".

לפי פירושו, מילת המפתח היא 'בין המשפטים', האדם מחומר ורוח, מגוף ונפש ולכן, יש לו צרכים גופניים וצרכים נפשיים. רוב העולם, נוטים ונמשכים אל עבר החומריות, אל הדאגה עבור צרכי הגוף ומזניחים את צרכי הנפש. תלמידי חכמים ועמלי תורה, העבודה הרוחנית היא בראש מעייניהם ולימוד התורה ממלא את כל הווייתם, ואז יש ואדם חושב, שאין צורך לדאוג לצורכי הגוף, ויתכן שהוא סבור שצריך לענות את הגוף ולסגף אותו, כפי שהתפיסה אצל כומרי ונזירי דתות אחרות, הן במערב והן במזרח. אין הוא אוכל כפי צורכו, או שאינו ישן מספיק שעות כנצרך וכיוצ"ב, דברים שפוגעים בבריאות גופו. גם דבר זה אסור.

בברכתו ליששכר, הדגיש יעקב, שעל תלמידי חכמים להיות ערניים לצורכי הגוף לבל יפגע, והוא רומז לסיפור המפורסם (ויק"ר לד, ג), שכשראו התלמידים יום אחד את הלל צועד בעיבורה של העיר, שאלוהו לאן פני הרב מועדות? והוא ענה להם: "הולך אני לגמול חסד עם אכסניה עלובה זו". כשהמשיכו בדרכם, ראוהו נכנס לבית המרחץ, שאלו אותו, הלוא הרב אמר שהוא הולך לגמול חסד? ענה להם: "אמנם נכון,

"יששכר חמור גרם רובץ בין המשפטים: וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה" (בראשית מט, יד-טו).

לפני מותו מברך יעקב את בניו, כשלכל אחד מהם הוא נותן ברכה שמגדירה את אישיותו ותחום התפתחותו, כש"כ 'איש אשר בברכתו ברכך אתם' (בראשית מט, כח). בני שבט יששכר היו לאורך כל הדורות תלמידי חכמים מופלגים בתורה, כש"כ רש"י במקום:

"יששכר חמור גרם - חמור בעל עצמות סובל עול תורה... ויט שכמו לסבול - עול תורה... למס עובד - לפסוק להם הוראות של תורה... מאתים ראשי סנהדראות העמיד וכל אחיהם על פיהם".

אמנם, בני שבט לוי עסקו בתורה באופן קבוע, והיו מרביצי תורה בישראל, הם לא קבלו חלק בירושלם הארץ, ובתמורה, קבלו את פרנסתם מכל בני ישראל: תרומה, מעשר, פדיון הבן, ראשית הגז וכיוצ"ב, עשרים וארבע מתנות כהונה, כדי שיוכלו להתמסר לעבודת ה' וללימוד התורה, לכן נקראו "חיל ה'", כש"כ: "בְּרַךְ ה' חֵילוֹ" (דברים לג, יא). אבל שבט יששכר, מרוב אהבתם את לימוד התורה, יצרו קשר של קיימא עם שכניהם, שבט זבולון, שהיו סוחרים עשירים מאוד, שהיו מעוניינים לפרנסם תמורת חצי משכר לימוד התורה שינתן להם בעולם הזה ובעולם הבא. לכן זכו שיצאו מהם מאתיים ראשי סנהדראות.

פירושים רבים נאמרו על הפסוק הנ"ל, ואנו נתבונן בפירושו של מרן החת"ם סופר צ"ל:

"דכשם שחייב הצדיק לשמור ולעשות את כל התורה והמצוות כך הוא מחוייב שלא יהיה אכזר על גופו שלא למנוע ממנו הצורך. וכמו שספרו חז"ל על הלל שאמר על גופו נגמול חסד לאכסניא דין וכך אמרו חז"ל (תענית יא, ב) האי בר בי רב דיתיב

לסבול ולהתייסר, אסור להם ליהנות מן החיים, וכל המרבה לגרום לעצמו צער ויסורים, הרי זה משובח. אולם, לדעת רבינו ז"ל: "זו דרך רעה היא ואסור לילך בה".

"ישים על לבו שיאכל וישתה כדי להברות גופו ואיבריו בלבד, לפיכך לא יאכל כל שהיך מתאוה כמו הכלב והחמור אלא יאכל דברים המועילים לו אם מרים אם מתוקים. ולא יאכל דברים הרעים לגוף אף על פי שהם מתוקים לחיך... ועל ענין זה צו חכמים ואמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים" (ה"ב-ה"א).

כלומר, האדם חייב להתנהג עם גופו באופן מחושב, כדי שהוא ישאר בריא וחזק. ומלבד שאדם מחויב בכך בגלל ציווי התורה 'ונשמרתם לנפשותיכם', הרי שהדגיש רבינו ז"ל, שיש לזה גם משמעות חשובה בתכלית בריאת האדם, שהיא עבודת ה'.

"הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי ה' הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע והוא חולה, צריך אדם להרחיק עצמו מדברים המאבדין את הגוף ולהנהיג עצמו בדברים המברים המחלימים" (פ"ד, ה"א).

ברם, עלינו לשאול, האם מי שבוחר את הדרך של לימוד התורה, בוחר בחיים של סבל? שהרי, לשון הפסוק "ויט שכמו לסבל". מרן הסבא מקלם זצ"ל התייחס במכתב לבנו, למצבת היחסים שבין הגוף והנפש.

"והנה אמרו כבר כל מחקרי הנפש, כי בנין הגוף – חורבן הנפש, ובנין הנפש – חורבן הגוף, ואין כוונתם כפשוטו השטחי – כי בנין הנפש חורבן הגוף, כי באמת בנין הנפש הוא בנין הגוף ג"כ על צד היותר נעלה. וכענין שאחז"ל (נדרים מט, ב) בענין: פניך דומים למגדלי חזירים ומלוי בריבית. א"ל תרוייהו אסירין לו אבל חכמת אדם תאיר פניו, הרי כי בנין הנפש – בנין הגוף בשלמות. וכבר ביארנו בעליל, כי עונג החכמה, אין דומה לה בגוף כלל וכלל, אבל כשירגיש לו עונג החכמה, יתבטלו אצלו לאט לאט תאוות וחמדות הגוף, ואז יוסרו ממנו מחשיכי ומפריעי עונג החכמה. וכשיוסרו המפריעים של עונג החכמה – אז ירגיש בעושר העצום של עונג החכמה, ואז ירגיש בעצמו עושר עצום מאד מכל עבר ופינה. כי דאגת הגוף תתבטל לו, כי לא ישתוקק למותרות, רק הכרחיות, וההכרחיות מובטח האדם בהם,

הלכתי לגמול חסד עם האכסניה שלי, הלוא הוא הגוף". הלל ראה את עצמו כיישות רוחנית – נשמה – שירדה להתגורר 'באופן זמני' בגוף עשוי חומר, שבלעדיו לא היתה יכולה להתקיים בעולם, וכמובן גם לא להגיע לעולם הבא. ולכן, הוא מרגיש חובה לנהוג עם האכסניה שלו באופן הוגן, ומספק לה את צרכיה, הכוללים בין השאר גם רחצה!

כאן מגיע מבחנו של האדם, של הת"ח, האם ידע לשמור את היחס הנאות בין שני חלקיו? לדעת מה הוא העיקר ומהו הטפל, לדעת מהו החיוני והנצרך לגופו, שבלעדיו יקשה עליו לעלות ברוחניות, ומהם הדברים המיותרים, המותרות, שלא כדאי להשקיע זמן ברכישתם ולא מאמץ בצריכתם.

איוון נוסף שעל האדם לשמור, התבוננות מחד כדי שיוכל לעסוק בתורה מבלי שיפריעו לו, וקשר עם החברה שסביבו, כדי להאציל עליהם מרוחו, כדי לחנכם לתורה וליראת שמים ולפסוק להם את ההלכות הנצרכות להם. דברים אלה כאשר ינהגו באופן המתאים, יביאו לאדם נחת וקורת רוח.

אצל הגויים, הן הנוצרים והן כתות המזרח, יש מנזרים, אצל עם ישראל לא היה כדבר הזה, גם נזיר נמצא בתוך העם. וכל נזירותו מתבטאת בכך, שאינו שותה יין, לא מספר את שערותיו ואינו נטמא למתים.

הרמב"ם מתייחס לדבר זה באריכות בהלכות דעות (פ"א, ג-ד):

"שני קצוות הרחוקות זו מזו שבכל דעה ודעה אינן דרך טובה ואין ראוי לו לאדם ללכת בהן... הדרך הישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה מכל דעות שיש לאדם... לא יתאוה אלא לדברים שהגוף צריך להם ואי אפשר לחיות בזולתן כענין שני צדיק אוכל לשובע נפשו... כל אדם שדעותיו כולן דעות בינוניות ממוצעות נקרא חכם" (ה"ד).

אנו רגילים לכנות אדם כחכם, באם הוא בעל יכולת שכלית גבוהה, או שיש לו ידע רב מאוד. אבל הרמב"ם הגדיר את החכם באופן אחר, זהו אדם ששולט על אורחות חייו, על צרכיו והתנהגותו, ואינו סוטה מן הקו האמצעי, או 'שביל הזהב' כפי שכינהו אחרים. אותה הליכה ממוצעת נדרשת מן האדם בכל זמן ובכל עת. לא רק בעולם הרגש, אלא גם בתחום סיפוק צרכי הגוף. התנהגות זו אינה מעלה מיוחדת של 'חסידות', אלא שהיא חובה ומצוה על כל אדם מישראל, "ומצוין אנו ללכת בדרכים אלו הבינוניים והם הדרכים הטובים והישרים" (ה"ה).

בהמשך (פ"ג, ה"א), אומר הרמב"ם: שבדעות אחרות, "כומרי אדום", אמנם, מצווים

בשבעת ימי האבל על קרוביו, אסור ללמוד תורה כדי שלא יתרומם אל עולם השמחה ויסיח את הדעת מחובת האבלות שלו.

ואם כל אדם מצווה לשמור על תקינות גופו, הרי שגם בתחום זה ישנה אזהרה נוספת ומיוחדת על תלמידי חכמים, כמש"כ הרמב"ם (שם

ה, א. א. :

"כשם שהחכם ניכר בחכמתו

ובדעותיו והוא מובדל בהן משאר העם, כך צריך שיהיה ניכר במעשיו, **במאכלו ובמשקהו**... ולא יאכל ממנו אכילה גסה, ולא יהא רודף למלאת בטנו כאלו **שמתמלאין ממאכל ומשקה** עד שתפח כרסן... וזה הוא **מאכל הרשעים**... אבל החכם אינו אוכל אלא תבשיל אחד או שנים ואוכל ממנו כדי חייו ודיו. הוא שאמר שלמה צדיק אוכל לשובע נפשו... כשהחכם שותה יין אינו שותה אלא כדי לשרות אכילה שבמעיו... שהשתייה שבכלל האכילה אינה משכרת".

הרי לנו, שת"ח חייב להקפיד שבעתיים על אכילה ושתייה, באופן שיבריא את הגוף ולא יגרום לו למחלות ולקיצור ימים. אכן, סקרים חדשים הראו בעליל, שצריכת התרופות בשכונות חרדיות, הינה בשליש פחות מאשר בשכונות חילוניות. כמו כן, הוכח באותם סקרים, שרמת הבריאות הן הגופנית והן הנפשית, גבוהה בהרבה אצל החרדים, מאשר אצל פורקי העול. גם התוצאה הסופית הראתה, שתוחלת החיים אצל החרדיים, גבוהה בהרבה מאשר אצל אלה שאינם שותו"מ. למרות, שהציבור החרדי הוא בעל הכנסה ממוצעת לנפש, הנמוכה בהרבה מאשר אצל הציבור החילוני. הרי, למרות שהציבור החילוני זוכה לשירותי רפואה משופרים יותר ויקרים יותר, הציבור החרדי בריא יותר. גם בסקר סוציולוגי-פסיכולוגי, בו נשאלו אנשים לשביעות רצונם מהחיים, להרגשתם האישית האם טובה היא או רעה? האם הם עטופי חרדות או רגועים? האם הם מתוסכלים מחמת רגשי קנאה, על חוסר קידום והימצאות רמת חיים הנמוכה מצפויותיהם, או שהם שמחים בחלקם? הרי שהתוצאות הראו בצורה שאינה משתמעת לשני פנים, שאלה 'שנטו שכמם לסבולי' עול תורה, חייהם מאושרים יותר ושמחים יותר. הופרכה ההנחה המקובלת, שיש מתאם (קורלציה) בין רמת הכנסה לבין רמת בריאות, בין 'רמת חיים' לבין שמחה מהחיים. כמו שכתב מרן הגרש"ז ז"ל, 'בנין הנפש הוא גם בנין הגוף'.

כל יצור מחפש לעצמו את הטוב, הצמח מחפש את האור, ובשורשיו את המים, החיה מחפשת את טורפה ומקום טוב לקינונה, והאדם

כמש"כ הרמב"ם ז"ל. ונמצא כי הוא עשיר עצום מצד הגוף ג"כ, וק"ו בן בנו של ק"ו כי לצד החכמה הוא עשיר בלי תכלית, כי **החכמה היא עונג מעין הנובע יום ולילה**, ואין על האדמה משלה, ואז חכמת אדם תאיר פניו גם כן, כי בנין הנפש הוא בנין הגוף בשלמות... **ואילו ידעו בעלי תאוות – זה העונג**, היו בורחים מכל העונג המדומה להם, להשים נפשם בכפם להשיג העונג הזה בהקיץ ולא בחלום" (אור רש"י ויחי, מאמר קפג, עמ' רכט).

תורף דבריו הוא, שאלבא דאמת, האדם שלן באוהלה של תורה, לא רק שאין לו צער וסבל, אלא שהוא נמצא כל הזמן בהנאה בלתי פוסקת. וידוע הדבר לכל, שתלמידי חכמים אף בשעה שהיו עטופי צער, יגון וכאב, המשיכו ליהנות מזיו התורה ומעומק חכמתה. מי לנו גדול מאדוננו דוד, שצרות רבות רדפו אותו כל ימיו, חז"ל אמרו, שאף בשנתו, לא עבר עליו לילה אחד בלי חלומות רעים. והנה, בא הוא, ומגלה לנו כיצד הצליח לחיות מתוך הנאה והתעלות אף באותם מצבים קשים: "לולי תורתך שֶׁשָׁעִי אֶז אֲבִדְתִּי בְּעֵינַי" (תהלים קיט, צב).

אלא, שכמו בכל דבר שהוא, צריך הוא הכנה לפני כן. כדי ליהנות מפירותיו של עץ, צריכים לפני כן לחרוש ולנטוע, לזבל ולנקש, לזמר ולעדור, ועוד כהנה וכהנה עבודות, עד שבסופו של דבר קוטף האדם את הפירות, הטעימים והמהנים. כדי לגור בבית גדול ונאה, עמל האדם מספר שנים. ראשית, עד שאוסף את הממון לצורך קניית המגרש, לשכור את שירותיו של אדריכל מעולה, לקנות חומרי בניין משובחים, לשכור קבל ופועלים. אז, לאחר כמה שנות בנייה, עמל ויגיעה, זוכה הוא לברך על המוגמר ולגור בבית המפואר. כך יכולים אנו לבחון את כל צורות ההנאה של האדם בחיים. ככל שרוצים להגיע לתוצאה טובה יותר, צריך לעמול לפני כן הרבה יותר. כבר נאמר "הַזְרָעִים בְּדִמְעָה בִּרְנָה יִקְצְרוּ" (תהלים קכו, ה).

כך גם ביאר מרן הגרש"ז זצ"ל, בתחילה נדמה לאדם שכדי לבנות את הנפש הוא צריך להחריב את הגוף, אבל לא היא, אותם מאמצים שעושה האדם כדי לקנות את החכמה, אינם מחריבים את הגוף, אלא אדרבא, בונים ומחזקים אותו באופן הנאות ביותר. אלא, שבתפיסת בני אדם רגילים, ובהרגשתו האישית של האדם, בטרם היכנסו לעולם התורה, נדמה לו, שלמעשה הוא מחריב את הגוף בכך שהוא פורש מעולם התענוגות, אשר כל בני האדם נמצאים בו.

אכן, "פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים מִשְׁמַחֵי לֵב" (תהלים יט, ט), האושר שנגרם לעוסקי התורה מביא אותם אל פסגת השמחה, לכן לאדם הנמצא

כדי שיהיה פנויים לעסק התורה" (דרשות לשבת שובה, דף לא).

כיום, כשישנם כבר בעלי תשובה רבים, שבעבר, בטרם קבלו על עצמם עול מלכות שמים, הסתובבו ברחבי תבל וחוו הנאות מכל סוג שהוא. הם 'החריבו את הנפש' בדמותם שהם עוסקים ב'בניין הגוף' ובסיפוק הנאותיו בצורה הנעלה ביותר. והנה, לאחר שזכו לעבור לעולמה של תורה, ופרשו לחלוטין מאותם עולמות שכל מהותם רדיפה אחרי תענוגות, והם יושבים ועוסקים בתורה מתוך עמל ויגיעה. ניתן לשאול אותם, מתי הם נהנו יותר מהחיים, האם בעבר בשעה שסיפקו לגוף את הנאותיו הגופניות והחומרניות, או כיום, כשהם מספקים לגוף את ההנאה הגלומה בלימוד התורה. והנה, כולם פה אחד מודים, שכיום, בשעה 'שרמת חייהם', כביכול, ירדה הם גרים בבית פשוט, ועוטים לבוש פשוט, מזונם יסודי ללא כל המעדנים שצרכו בעבר, למרות כל זאת, הם מרגישים הנאה גדולה יותר לאין ערוך! זו הסיבה גם, שחבריהם חזרו בתשובה בעקבותיהם. שהרי אילו היו רואים, שחבריהם סובלים, לא מרוצים, עצובים ומקיימים מצוות ולומדים תורה אך ורק כדי לקיים את ציווי ה' ולזכות בחיי העולם הבא, לא היה הדבר מושך אותם לחזור בתשובה. אבל מכיוון שהם רואים על חבריהם 'חכמת אדם תאיר פניו', שהם שמחים ונהנים מכל רגע בחיים, שבינם מלא אורה וילדיהם רווי חכמה, הרי שגם הם מחליטים לחזור בתשובה.

סיכום: שבת יששכר, שהיה הוגה בתורה תמיד, זכה לחיים של שלמות ואושר. ההנאות שבחיים אינן מושגות על ידי הנאות החומר והמותרות, אלא על ידי הסתפקות מועטת והכרחית, השומרת על הגוף ועל תקינותו, מונעת מחלות ומאפשרת לאדם ליהנות הנאות רוחניות הזורמות אליו דרך לימוד התורה. יוצא, שבנין הנפש בונה גם את הגוף, את המשפחה, את החברה ואת האומה הישראלית, באופן האמיתי והנכון.

מחפש חיים טובים. ברם, חושבים האנשים, שהטוב האנושי מצוי בחיים הגשמיים, האחד מחפש זאת במעדני המסעדה היוקרתית, השני בבקבוקי אלכוהול העולים מאות ואלפי שקלים כל אחד, השלישי מחפש זאת בטיולים לקצווי תבל, הרביעי רודף אחרי הרפתקאות מסכנות חיים, ויכולים אנו למנות עוד עשרות ומאות אפשרויות הגורמות לאדם לחשוב, שבהן טמון העושר שבחיים. אבל, בסופו של דבר מוכח, שאותם אנשים מקצרים את חייהם ואל האושר אינם מגיעים!

היטיב לבטא זאת החכם באדם, שפתח את ספרו: "הַבֵּל הַבָּלִים אֲמַר קִהְלֵת הַבֵּל הַבָּלִים הַכֹּל הַבֵּל" (קהלת א, ב), ובעקבות כך הציב את השאלה הנוקבת: "מה יִתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שְׁיַעֲמַל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ" (א). לאחר סקירה ארוכה וממצה של כל נפתולי החיים, הוא מגיע למסקנה: "אֵת הָאֶ-לֹהִים יָרָא וְאֵת מִצּוֹתָיו שָׁמֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם" (יב, ג).

ואם ישאל השואל, אפוא טמון הסוד שגורם למצב מיוחד זה? התשובה תמצא בדבריו של רבי עקיבא שאמר:

"חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵתֶן לָהֶם כְּלֵי חֲמֻדָּה. חֲבִיהָ יִתְּנָה נֹדַעַת לָהֶם שְׁנֵתֶן לָהֶם כְּלֵי חֲמֻדָּה שְׁבוּ נִבְרָא הָעוֹלָם, שְׁנֵאָמַר (משלי ד), כִּי לָקַח טוֹב נִתְּנִי לָכֶם, תּוֹרַתִּי אֵל תַּעֲזֹבוּ" (אבות ג, ד).

כלומר, שרק לישראל שנקראו 'בנים למקום' נתן הקב"ה את הטוב האמיתי, שהוא התורה, ולכן מי שמבטל את עצמו כלפיה, ושוגה באהבתה תמיד, הרי שהוא נמצא בתמיד בטוב ובנעימים.

כתב רבינו חיים בן עטר זצוק"ל, במעלתה הגדולה של התורה:

"השמיעה בתורה הוא תענוג מופלא ומחיה הנפש כאומרו (ישעיה נה), א' שְׁמָעוּ וְתַחֲיוּ נַפְשְׁכֶם. והמרגיש בטעם התורה תשיחנו נפשו כי עליו לשלם גמול טוב למתן מתנה טוב מופלאת ואין צריך לומר שאין לתבוע שכר עליה" (אורח"ח דב' יא, כז).

ובפרשת כי תבוא הרחיב והוסיף: "שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו **משתגעים ומתלהטים אחריה** ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם".

נצטט עוד משפט מדברי מרן החתם סופר זצ"ל: "אך כל כך חביבה התורה על לומדיה מתוקים מדבש ונופת צופים שאפילו יהיה מזונותם זית ממש, מכל מקום הם בעיניהם כדבש